

22 oktober 1914

De Duitsers in België.

Breda, 21 oktober. Een heden van Antwerpen te Breda teruggekeerde reiziger deelt mee, dat in de afgelopen nacht circa 10.000 marinesoldaten met een aantal machinegeweren Antwerpen in zuidelijke richting verlaten hebben. Later in de nacht trok een lange rij wagens met gewonden de stad binnen. De bezetting van Antwerpen en omgeving is in aantal zeer verminderd. Er bevinden zich nog weinig politieagenten te Antwerpen en de daden van plundering in de nog steeds zeer stille buitenwijken worden menigvuldiger. De Duitse patrouilles treden tegen de plunderaars zeer streng op. Gisteren is een op heterdaad betrapt inbreker na een kort verhoor door de patrouilles doodgeschoten. De bezetting blijft zich ten opzichte van de bevolking zeer vriendelijk gedragen. Het binnenkomen en verlaten van de stad ondervindt niet het minste bezwaar.

Churchill bij het beleg van Antwerpen.

Londen, 21 oktober. Uit Antwerpen teruggekeerde marinesoldaten delen mee dat minister Churchill hen daarheen heeft vergezeld en tot het laatst met hen in de loopgraven is geweest.

Churchill heeft ook de stellingen der Duitsers per vliegtuig verkend.

Katoen te Antwerpen.

Berlijn, 21 oktober. De Frankfurter Zeitung verneemt dat er, volgens schatting van een naar Antwerpen gezonden commissie van fabrikanten uit de Munchen en Gladbach, 120.000 balen katoen te Antwerpen liggen opgeslagen voornamelijk Oost-Indische.

De Duitse regering heeft ze in beslag genomen en zal ze aan de rechtmatige Duitse eigenaars doen toekomen.

Het bombardement van Antwerpen.

Een onzer oorlogscorrespondenten schrijft op vrijdag 9 oktober:

In mijn straat wacht mij een jammerlijk gezicht. tijdens mijn afwezigheid zijn twee bommen van groot kaliber in de Rode Kruis-ambulance gevlogen, waarin zij een hevige brand hebben veroorzaakt. Uit de twee vleugels aan de achterzijde van het uitgestrekte gebouw slaan de loeiende vlammen. Het ganse personeel schijnt al vroeg het hospitaal te hebben verlaten, en thans is er niets meer aan te veranderen. Bijna elke brand in Antwerpen door een bom veroorzaakt, had door tijdig ingrijpen kunnen worden vermeden. Maar de verantwoordelijke mensen hebben hun posten verlaten, en burgers om desnoods met emmers water elk begin van brand te blussen, zijn niet bijeen te krijgen. Wel verzamelt zich thans in het brandende gebouw een belangstellende menigte, die iedere nieuwkomer als een concurrent opneemt. De hele buurt komt bijeen, om zorg te dragen, dat zo weinig mogelijk bruikbare goederen bij die brand zullen verloren gaan. Met prijzenswaardige nauwgezetheid worden alle keukenbenodigdheden, alle stoelen, alle ledikanten, alle brandstof, eetwaren, kortom alles wat zich voor een overrijd transport leent, in eigen kelders in veiligheid gebracht. Weliswaar wordt daarbij geen inventaris opgemaakt, en bij de toekomstige terugbezorging van het materiaal aan de eigenaars zullen vergetelheden zodoende niet te vermijden zijn. De ijver der onophoudelijke heen en weer dravende menigte is bewonderenswaardig.

Mijn buurt is niet weinig geteisterd. Binnen een cirkel, om mijn huis beschreven met een straal van honderd meter, zijn precies 23 granaten gevallen. Ik ben er dus met mijn drie warme sprinters door de achtervensters en de stuk of wat in de tuin goed afgekomen.

Het bombardement heeft plaats gehad uit stukken van verschillend kaliber. Uit een reusachtige bonbonnière is het artilleristische suikergoed van allerlei vorm en grootte rondgestrooid. Granaten en granaatkartetsen van 8,8, 10,05, 18, 21 en 32 cm zijn zonder klaarblijkelijke regelmaat afgezonden. Het effect van die losbarstingen is duidelijk op te maken uit de nu populair geworden afbeeldingen der stad. Merkwaardig zijn vooral de huizen, die van buiten bezien niets schijnen te hebben geleden. Menige gevluchte, die bij zijn terugkeer met vreugde zijn deur heeft geopend, is van de afschuwelijke aanblik die zijn huis daarna bood teruggeschrikt.

Uit puinhopen van vernielde huizen heb ik splinters van zeven kilo opgeraapt. In vele woningen lagen honderden schrapnelkogeltjes door de kamers verspreid. Toch is bij het bombardement gebleken, dat men over het algemeen in de kelders vrij veilig is geweest. De meeste granaten hebben één of twee verdiepingen uiteen doen spatten, maar de kelderbewoners zijn slechts in één geval, naar ik meen, getroffen. In de Cogelslei ziet men in een verlaten huis het enorme gat van een door het keldervenster doorgedrongen projectiel, dat een groot deel van zijn lading door de kelder moet hebben gejaagd.

De manschappen, die op post hebben gestaan bij de eerste vestingslinie, hebben het hard te verduren gehad. Nog ziet men overal de diep uitgegraven gaten, waarin de Belgen zich hebben verstoken. Ook menig burger heeft naast de posities der verdedigingstroepen zich in een beschermde kuil tegen het

granaatvuur trachten te vrijwaren. De kleine huizen van Berchem zijn door elk schot, dat doel trof, geheel vernield; daardoor biedt deze voorstad zulk een diep betreurenswaardige aanblik.

Het ergste van het bombardement is waarschijnlijk het morele effect op de burgerij. Een bevolking, die door zulke diepten van angst en dus van vernedering heeft moeten waken, is in haar fierheid verkild, en de rustige trots van de burger, zijn enig zielkundig bezit, is verloren gegaan. Het doet pijn te zien hoe deemoedig velen de Duitse soldaat groeten, en ik ben overtuigd, dat menige officier verbaasd is geweest over een zo meegaande houding jegens zijn trouwens in het gewone leven vrij matige en weinig hinderlijke eisen. Een tijdens de beschieting ontstane ontmoediging en een wantrouwen jegens al die mensen, die "het tot dusverre beter geweten hadden" en hem in de moeilijke ogenblikken, die op het beleg gevolgd zijn, niet hebben terzijde gestaan, komen de Duitser ten goede. De schildering in de opgewonden Antwerpse bladen van het Duitse leger schijnen hem nu overdreven, en hij merkt met stijgende verwondering op, dat de Duitse soldaat een mens is als zichzelf.

Hij waardeert in de Duitser zijn ongelooflijke activiteit en de vele blijken van ware menselijkheid. Diepe indruk heeft bijvoorbeeld in de stad het volgende voorval gemaakt: in de vroege morgen van de eerste dag der beschieting zijn in de generaal de Campiementstraat twee mannen, vader en zoon, op straat gedood tijdens hun vlucht. De lijken hebben daar, door de hond besnuffeld, door de voorbijgangers bekeken en betast, gelegen, onverlet, tot zondagmorgen daaropvolgend. Toen zijn zij door twee Duitse soldaten begraven.

In de Bolwerkstraat is een burger in zijn huis door een bom gedood. Het lijk heeft, door alle omstaanders aangestaard, gelegen, totdat de vijand bij de vestingwal een eenvoudig, maar diep graf gegraven heeft. Ge zult daar een houten kruis op zien, en daarvoor wat levende bloemen in bloempotten. Drie Duitsers hebben het graf gedolven, het lijk met ontbloot hoofd erin gelegd, met een kort gebedsformulier kruis en bloemen erop aangebracht, en dan hebben alle aanwezige soldaten "stramm" gesalueerd.

Buiten de eerste vestingrij zult ge even buiten de stad een dergelijk graf zien, met kruis en bloemen versierd. Er ligt een Belgische soldaat onder, want zijn grenadiersmuts hangt op het kruis en op het dwarshout is geschreven: "Hier liegt ein tapferer Belgischer Soldat". Zou die verschrikkelijke vroomheid in de oorlog niet een van de voornaamste factoren zijn van die werkelijk reusachtige krachtsontwikkeling van het Duitse leger. Laat geen godsdienstig mens de schouders ophalen over deze vorm van vroomheid. Men herinnere zich Anatole France's Jongleur de Notre Dame, die God diende op zijn eigen wijze, en Hem niet minder welgevallig was dan de anderen.

Hier en daar heeft ook de bevolking dergelijke bewijzen van diepe ontroering gegeven. Wie nu nog de weg naar Mortsel opgaat, zal 100 m van de eerste vestingrij af, op het trottoir van een café een viertal zwarte vlekken zien. In het land daarnaast een diepe groef, door een granaat uitgeslepen. Een schoen, een zware, stevige soldatenschoen, met enorme zolen, wordt door de voorbijganger schuchter opgenomen, en straks weer als een reliek op de grond neergezet waar hij lag. De schoen is door granaatscherven gescheurd, er is een regen van kogels doorheen gegaan. Nog tijdens de beschieting hebben buurlieden de lijken van vijf schildwachten, die op hun blootgestelde post zijn blijven staan, totdat het

projectiel suizend insloeg, ter zijde van de weg in een graf gelegd en bij het paaltje, waaraan de soldatenmuts gehangen is, liggen volle garven dahliã's en rozen. Maar op het trottoir, waar de schoen ligt, en bij de vier diepdonkere vlekken, schijnen de arme jongens nog altijd op wacht te staan, hun geweren in de arm, schertsend als kranige, eenvoudige Belgische jongens, die zij waren, meefluitend met het rare gesuis der granaten, niet weggedoken voor die pretentieuze monsters, die in hun nabijheid, toen het dodelijk schot insloeg, al drie huizen tot puin hadden geschoten, maar kalm gebleven op hun post, uitkijken naar de Duits, en vol moed.

Waren de lijken door de Duitsers gevonden, dan zouden zij een graf hebben gedolven, maar er had een groot ruw kruis op gestaan: "Hier legen fünf tapfere Belgische Soldaten". De Times zegt dat de bezetting van Oostende door de Duitsers sterk heeft gewerkt op de verbeelding van een deel van het Engelse publiek, dat zich geen rekenschap geeft van de militaire betekenis van de aanwezigheid van de Duitsers op dat deel der Belgische kust, doch er alleen in ziet het zich nestelen van de Duitsers aan de Noordzee, wat een onbestemde ongerustheid wekt. Volgens de Times is hiervoor echter geen reden. Het verschijnen van de Duitsers aan de kust betekent niet anders dan dat zij in het bezit zijn van "30 mijl duinen met uitstekende badgelegenheid". Het blad gelooft, dat het de Duitsers niet gelukken zal, verder langs de kust vooruit te dringen. De hele omgeving van Nieuwpoort en Duinkerken is een net van kleine waterwegen en gedeelten ervan kunnen onder water worden gezet. Het terrein vormt hierdoor voor de bondgenoten een goed verdedigbare positie, welke bovendien nog versterkt is.

23 oktober 1914

Uit Antwerpen.

Breda, 22 oktober. Een hedenmiddag van Antwerpen vertrokken Nederlander deelt ons mee, dat zich te Antwerpen thans niet meer dan enkele honderden Duitse Landstormsoldaten bevinden. De staf is uit het hotel St. Antoine vertrokken. In de nacht van woensdag op donderdag te half drie trokken de laatste bezettingstroepen, bestaande uit marineinfanterie uit de stad weg. Het voorbijtrekken van de colonnes duurde vijf kwartier. De troepen werden van de Turnhoutse poort af met de spoorweg naar het zuiden vervoerd. Tegen half vier vloog een zeppelin in zuidelijke richting over de stad.. In de forten te Borsbeek 1, 2, 4 en 6 waren de Belgische kanonnen en projectielen zonder enige bewaking gelaten. Duits spoorwegpersoneel, dat in de laatste dagen bezig was met het herstellen van bruggen en spoorwegen, is eveneens verdwenen.

Gedurig komen gewonden te Antwerpen aan. Ze worden merendeels naar de dierentuin vervoerd. Een groot schip met gewonden ligt in de Schelde voor de kade. Vele Engelse verpleegsters benevens enkele militaire Belgische dokters doen dienst. Hedenmorgen wapperde op de Onze-Lieve-Vrouwetoren en het stadhuis de Belgische vlag. Onze zegsman, wie dit bericht aanvankelijk ongelooflijk voorkwam, heeft zich hiervan met enkele landgenoten persoonlijk overtuigd. Een Duits officier, die hierop gewezen werd, antwoordde dat zij zich thans wel met andere dingen bezig te houden hadden. Het is onbekend door wie het verwisselen van de vlag geschiedde.

Te Borsbeek zijn vele tussen de forten liggende villa's geplunderd.

Op het binnenkomen en verlaten van de stad werd heden bijna geen controle uitgeoefend.

Levensmiddelen zijn overvloedig en goedkoop. Er zouden veel meer trams rijden indien er genoeg bedieningspersoneel voorhanden was. De telefoon is nog niet hersteld. Ook de waterleiding is nog niet geheel in orde. Alle herstellingswerken liggen trouwens thans stil. Het dienstdoende politiepersoneel wordt gestaag talrijker.

Beierse soldaten wierpen gisterenmiddag een aantal (vermoedelijk onbruikbare) mitrailleurs in de Schelde.

De treinen en de tot de stad toegang gevende wegen zijn vol terugkerende vluchtelingen, doch ook de naar Nederland vertrekkende treinen waren dicht bezet.

Onder de Duitse soldaten heerst een gedrukte stemming.

Rijwielen werden gisteren onophoudelijk in de straten gerekwireerd, waarschijnlijk omdat ze voor de 's nachts uitgetrokken troepen nodig waren.

De stad wordt gestaag levendiger.

Tussen Antwerpen en Brussel is men druk bezig de telegraaflijnen te herstellen, welke werkzaamheden geschieden door Duitse werklieden onder toezicht van civiele ingenieurs, zodat dit werk geheel buiten de leiding van de militaire overheid geschiedt.

Door rustend België.

Men schrijft ons:

Van de door vluchtelingen drukke wegen, door een dubbele haag van Hollandse militairen en Duitse marinesoldaten, kwamen wij op de zondag nog rustige, soms een bijna uitgestorven indruk makende, Belgische wegen. Het is een eigenaardige gewaarwording

als burger van een neutraal land op oorlogsgebied zo vriendelijk van beide kanten ontvangen te worden want het reizen per auto is daardoor gemakkelijk, mits men voorzien is van alle papieren, en die worden, zoals vanzelf spreekt, niet voor plezierreises afgegeven. Zelfs de ontvangers van de belastingen in de Hollandse grensplaatsen vragen met beslistheid naar het doel van de reis alvorens er in toe te stemmen dat de wagen tijdelijk uitgevoerd wordt. Rust heerste ook nog in Antwerpen. Men gevoelt het waar men komt, buitenshuis en binnenshuis, overal, zelfs op het stadhuis, niettegenstaande de grote massa mensen; ook daar wordt met kalmte gewerkt. De Belgische commissie en het stadsbestuur doen alles wat in hun macht is om aan de verlangens bij de militaire autoriteiten te voldoen en alles schijnt ordelijk van stapel te lopen. Natuurlijk geeft het stramme militair optreden, zo geheel in strijd met het gemoedelijke Vlaamse gedoe, wel eens bittere pillen te slikken, maar de overheid vervult haar taak met liefde. Zij gevoelt dat het in het belang is van de stad en het vaderland ... dat het nu eenmaal oorlogstijd is en tenslotte geven de Duitsers ook dikwijls blijk dat zij met hun streng optreden niet bedoelen onvriendelijk te zijn. De proviandering der troepen, 17.000 man ongeveer, zal wel lukken met wat geven en nemen, zegde men mij, toen ik mijn bezoek aan de Belgische overheid op het stadhuis begon. Een uiterst hartelijke ontvangst viel mij daar ten deel en het bleek mij, dat de kleine misverstanden die een ogenblik dreigden een verkoeling te zullen veroorzaken, geheel uit de weg waren geruimd en plaats hadden gemaakt voor een grote hartelijkheid en dankbaarheid aan Nederland. Zowel burgemeester De Vos als de thans zo eminent werk verrichtende president Franck gaven daar duidelijk blijk van. Tijdens een rustig oorlogsmaal ten huize van laatstgenoemde had ik gelegenheid bevestigd te vinden, dat men ons landje een warm hart toedraagt. Ook van Duitse zijde wordt

men op het stadhuis met voorkomendheid ontvangen. Uit een gesprek met luitenant dr. Romberg, die zich speciaal belast met alles wat de pers betreft, kreeg ik de indruk dat men tevreden is over de gang van zaken te Antwerpen. Men was er trots op, in korte tijd alles geregeld te hebben, de tram, het spoorverkeer, gas en elektriciteit, terwijl ook de waterleiding weer was aangesloten, waardoor aan het werkelijk hinderlijke watergebrek, daar er geen druk was, een einde zou komen.

Na Antwerpen in rust achter ons te hebben gelaten, ontmoetten wij bij Oude God grote kudden koeien die door Duitse soldaten naar de stad werden gedreven. En toen langs kapot geschoten forten, omgehakte bossen, in prikkeldraadversperringen veranderd, doorschoten verschansingen, afgebrande en verwoeste woningen naar het stadje Lier, waarvan men gerust kan zeggen dat het bijna helemaal verwoest is. Een beschrijving ervan is reeds vroeger gegeven. Als door een wonder is alleen het mooie stadhuis bijna onbeschadigd gebleven, terwijl vlak daarbij alles is plat geschoten. Alleen de grote kerk zal nog gerestaureerd kunnen worden, de Jezüitenkerk en het kapelletje schijnen hopeloos vernield. Jammer, jammer, klaagde een Beier, die het bombardement had meegemaakt, waarom zo een mooie stad, die toch volgens hem niet te verdedigen was, niet bijtijds was overgegeven. Hij raadde ons naar het fort te gaan om de uitwerking van het geschut te zien en inderdaad is de verwoesting rond het fort Walem verschrikkelijk. Over de houding van de bevolking was hij best te spreken. Een droevig gezicht was het de bewoners van Lier te zien terugkeren: er kwamen er velen en ze vonden teleurstellingen en verrassingen. maar ook zal voor velen de thuiskomst thans redding van onheil betekenen. Immers door kleine herstellingen kan juist thans nog zeer grote schade voorkomen worden. Men denke slechts aan de talrijke beschadigde daken.

We moesten verder, de wegwijzers van het Duitse leger maakten het ons gemakkelijk, ze zijn in wit hout met duidelijke drukletters, zij geven goed aan voor welke zwaarte van geschut de tijdelijke bruggen gemaakt zijn en er zijn er heel wat gelegd in de buurt over de kronkelende Nete.

In Lier zelf ligt naast de zware ook de handige, want op tonnen geconstrueerde pontonbrug voor het voetvolk. En het materiaal daarvoor vindt men overal nog gereed liggen langs de weg naar Duffel, die wij volgden langs de oevers van de Nete, een terrein, waar blijkens de achtergebleven sporen zwaar gevochten is. Het begon te schemeren, het werd luguber in deze verwoeste streek, waar de dode paarden nog langs de weg lagen, waar in de berm naast de weg grote gaten geslagen waren door de projectielen, en we waren blij Mechelen te bereiken, om, na bezichtiging der verwoestingen, naar Borsbeek te gaan, met de bedoeling een klein "Château Bellevue" van vrienden te bezoeken. Wij hadden intussen gezelschap gekregen. Een Duits officier met twee soldaten wilden mee naar Brussel. We vonden het huis slechts weinig door een granaat beschadigd, maar in de behoorlijk afgesloten tuin drie mannen uit de omgeving, die beweerden niet te weten hoe het er binnen uitzag, terwijl de deuren wijd open stonden, het huis geheel beroofd, de inventaris vernield was, en er blijkbaar kort geleden een maaltijd gebruikt was. Dat gaf te denken, doch gelukkig schenen de Duitsers geen lust in een nader onderzoek te hebben, want dat zou wellicht ernstige gevolgen gehad hebben. Immers een eind verder werden we opgehouden, omdat men op een Zahlmeister geschoten had. Die op zichzelf staande gevallen zullen nog wel blijven voorkomen.

Op de terugweg bleek Dendermonde gelijk Aarschot en Lier tot die plaatsen te behoren, die voorlopig wel vrijwel onbewoonbaar zullen

blijken Ontzaglijk droevig deed het machtig grote geraseerde terrein rond het fort Willebroek aan. Vandaar bleek Mechelen langs de directe weg niet bereikbaar, daar alle bruggen waren vernietigd, doch via Hombeek konden wij Mechelen bereiken om de terugweg te aanvaarden. Van toen af bleek de rust geweken. Mechelen begon op te leven! Bij het fort Walem werd hard gewerkt om alles wat vernietigd was te herstellen. Hier ziet men intussen duidelijk de uitwerking der granaten, die reusachtige ronde gaten in velden en wegen hebben geslagen. Opvallend was het groot aantal van die gaten onmiddellijk achter het fort Walem tot aan het dorp van gelijke naam. Na ook te Antwerpen bemerkt te hebben, dat het aantal bewoners in een drietal dagen belangrijk was toegenomen, konden wij ons slechts met moeite een terugweg banen over de thans niet meer rustige, doch drukke Belgische wegen naar de grens, terwijl op Hollands gebied de vluchtelingendrukke, althans langs de weg naar Roosendaal, vrijwel geweken schijnt.

Men schrijft ons:

Mechelen herleeft. Gisteren en heden was het duidelijk merkbaar, dat van alle kanten de vluchtelingen naar Mechelen begonnen toe te stromen. De wegen, die er heen leidden, waren vol zwaarbeladen wagens en voetgangers en men zag in Mechelen veel meer bewoonde huizen en ook talrijke gezinnen nieuwsgierig de toestand van hun huis opnemen. Over het algemeen zullen de inwoners niet teleurgesteld zijn, want er zijn werkelijk slechts weinig huizen vernietigd. Zij die terugkeren, kunnen nu ook nog juist door kleine herstellingen, als enkele nieuwe dakpannen en ruiten, grote schade voorkomen, waar anders de invloed van het natte seizoen zich zou doen gelden.

Ook te Antwerpen begon de stad gisterenmorgen reeds een ander aanzien te verkrijgen. Op de weg van Antwerpen naar Kapellen en de grens reed een haast onafgebroken rij van stampvolle voertuigen en voetgangers, terwijl ook blijkens een groot aantal ouderwetse rijtuigjes aan het station Berchem vele reizigers verwacht werden.

Uit Antwerpen.

Een onze correspondenten meldt ons uit Antwerpen:

Naar verluidt zijn vele gevangenen, die tijdens het bombardement losgelaten werden, en ook menig kwekeling van de "weldadigheidskolonie" te Merksplas weerom "onder dak" gebracht.

De Antwerpsche Tijdingen nr. 1 is verschenen, onder redactie van Mr. K. Weijler, gemeenteraadslid, Lodewijk Mauw, dagbladschrijver (Gazet van Antwerpen) en Raf. Verhulst, letterkundige. Het blad bevat een waardig hoofdartikel van deze laatste, die zijn medeburgers tot waardigheid opwekte. Verder telegrammen van Wolff en van Reuter en allerlei onschuldige tijdingen.

Alles is hier volkomen veilig, we weten alleen weinig van wat er in de wijde wereld gebeurt bitter! Nu zijn reeds vele duizenden teruggekeerd naar hun haardsteden. De stad begint weer zoetjesaan op een levendig Antwerpen te gelijken.

Het heeft hier al een paar dagen onafgebroken geregend.

Schout-bij-nacht Hugo Louran is benoemd tot havencommandant van Antwerpen en gisteren daarheen vertrokken.

Belgische vluchtelingen.

Minister Cort van der Linden heeft professor Kohnstamm uit Amsterdam belast met de opdracht, zich naar België te begeven om, in overleg en met medewerking van het Duitse legerbestuur en het Belgische civiele bestuur te Antwerpen, de toestand na te gaan, waarin zich de huizen, eigendommen, enzovoort van uitgewekenen bevinden, in de daarvoor in aanmerking komende gemeenten.

Uit Antwerpen.

Een onzer correspondenten heeft ons in ons jongste ochtendblad uit Antwerpen gemeld, dat daar het eerste nummer verschenen is van "Antwerpsche Tijdingen", onder redactie van de heren Weyler, Mauw en Raf. Verhulst. Aan een hoofdartikel van deze laatste, "Onze vaderlandse plicht geheten", ontlene wij het volgende:

Geen daad die berispelijk is mag gepleegd worden, geen woord dat kwetsend of uitdagend is, mag uitgesproken.

Het zijn slechte vaderlanders, het zijn onheilsdichters die op dit oogenblik voortgaan de smaller gemeente, het kleine volk te paaien en die een spoedige verandering van de huidige toestand voorspiegelen.

Alle grootspraak dient nu vermeden.

De ontwikkelde burgerij moet het voorbeeld geven want onvoorzichtige woorden of stoute verzuchtingen kunnen de aanleiding zijn tot noodlottige tonelen. De mindere man, ruwer in zijn uitdrukkingen, driester in gebaar en daad, daarbij in aanraking komende met simpele soldaten en dan nog wel in drankhuizen, zal spoedig betreurenswaardige voorvallen verwekken indien onvoorzichtige woorden hem helpen opruien of stoutmoedig maken.

Wij kennen soldaten, we weten dus dat er tussen alle koren ook kaf is, en ondanks de strengste voorschriften en een ijzeren tucht, zouden er wel woorden kunnen uitgesproken worden die antwoord verdienen of feiten gepleegd die beteugeling vergen.

Iedere Antwerpenaar moet er zich van onthouden van te antwoorden of aanmerkingen te maken, en nog veel minder van alle handtastelijkheden, doch voor ergerlijke feiten moet hij duidelijk de stadsoverheid ten stadhuize verwittigen. Hij zal er aangehoord worden en recht verkrijgen.

Zonder geestdrift aanvaarden wij de taak in deze omstandigheden een dagblad uit te geven, doch wij zijn doordrongen van de plicht die op ons weegt en we weten welk vreselijk uur Antwerpen zou kunnen beleven indien wij inwoners, onze waardigheid te kort doende, een laakbare daad pleegden, een onvoorzichtig woord uitspraken.

Indien er gebluf is of snoeverij van de medeburgers, Antwerpenaars, stop die kerels onverbiddelijk en krachtdadig de mond, want ze zijn een dodelijk gevaar voor uw stad.

Er zijn veel mensen die niet nadenken en niet bevroeden wat de werkelijkheid is. Wij waren altijd een volk dat onberoerd alles mocht zeggen en doen. Die geest moet voor nu onderdrukt worden. Wij zijn niet 's anderendaags na een verkiezing als de overwonnenen de ruiten kan gaan breken bij de overwinnaar. Wij zijn in de stalen greep van een wereldoorlog, er wordt gestreden om de heerschappij van Europa en wij tellen voor niets in dat ontzaglijk pleit.

Onder eigen regering leerden wij reeds de tucht der oorlogswet: het is nu de rechte stond om er ons geheel naar te schikken.

Daar, en daarin alleen, ligt nu de ware vaderlandsliefde.

24 oktober 1914

Vlissingen, 23 oktober. Volgens betrouwbare geruchten verlaten de Duitsers Antwerpen. De echtgenoten van Duitse officieren te Brussel hebben aanzegging gekregen, Brussel binnen 48 uur te verlaten.

Uit Antwerpen.

Een onzer correspondenten, die een bezoek aan Antwerpen heeft gebracht, meldt ons:

In vergelijking met enige dagen geleden zijn de straten thans zeer druk. De bevolking keert in groten getale terug. Terwijl ik zaterdag nog voor het merendeel niets dan Duitse militairen zag, is dat thans veranderd. Ik schat het aantal Duitse soldaten, dat op het ogenblik in Antwerpen is, op 3000. De wachtposten in de dorpen daaromheen zijn deels opgeheven, deels zeer zwak bezet. Op het stadhuis te Antwerpen ziet men thans ook reeds Duitse burgerlijke ambtenaren. Naar ik op het commissariaat van politie vernam, duren de inbraken in Antwerpen's buitenwijken voort. De misdadigers, die gegrepen worden, krijgen steeds de kogel, maar het toezicht kan èn door de kleine Duitse bezetting èn door het kleine politiekorps, dat nog onvolledig is, niet scherp zijn. De enige oplossing om de inbraken tegen te gaan, is, dat de bewoners der buitenwijken terugkeren of in hun huizen een vertrouwde bewaker plaatsen. Van de winkels in Antwerpen zijn vele geopend, enkele fabrieken zijn aan het werk.

De Duitse soldaten leken mij niet zo opgewekt als de vorige week. Van hun front in België, hoewel niet zo ver verwijderd, horen zij

niets en de steeds aankomende gekwetsten maken hen angstig. Hun correct gedrag tegenover de bevolking blijft hetzelfde.

De treinen van Leuven konden gisteren nog niet tot Antwerpen komen, echter schenen ze reeds tot een 20 km de stad te kunnen naderen. De gekwetste soldaten, die vervoerd kunnen worden, gaan dan ook met wagens in die richting om verder per trein over Leuven en Luik naar Duitsland getransporteerd te worden. Het aantal te Antwerpen verblijvende gekwetsten wordt geheim gehouden. Geen enkele militaire overheidspersoon laat zich daarover ook maar enigszins uit. Gisteren heeft een bespreking plaats gehad tussen het Duitse gouvernement en enkele Belgische spoorwegautoriteiten. Ik verneem, dat deze geweigerd hebben hun medewerking te verlenen tot het herstel van het spoorwagennet.

De dorpen rond Antwerpen worden vanuit de stad van voedsel voorzien. Van de talrijke brouwerijen in de omgeving zijn er reeds verscheidene weer aan het brouwen. De gerst is goedkoper dan voor het beleg. Verscheidene gebouwen, waar zich Duitse autoriteiten bevinden, zijn telefonisch verbonden. De Antwerpenaren kunnen daarvan echter nog geen gebruik maken. De straten zijn 's avonds nu weer vrij behoorlijk verlicht. Langs de Schelde is de verlichting door talrijke booglampen even goed als voor de oorlog. De Nieuwe Gazet (Antwerpse Tijdingen) vindt gretig afzet, alhoewel men er natuurlijk niet veel nieuws in vindt.

De Graafsche Courant publiceert de volgende brief van een Belgische grenadier uit Ekeren:

“Ik ben blij, dat ik een ogenblik tijd heb om u te schrijven ... Het heeft niet veel gescheeld, of ik was dinsdag in de slag gebleven. De slag, die dinsdagmorgen om 4 uur begon en woensdagavond

eindigde, is verschrikkelijk geweest. 's Maandags om 5 uur 's avonds waren wij uit Wilrijk vertrokken en hebben enkele uren voor Mechelen halt gehouden om enige uren te slapen. Om 2 uur was het weer reveille. We hoorden, dat de Duitsers Mechelen beschoten. We trokken de stad binnen en zagen hoe verscheidene huizen reeds totaal verwoest waren door de granaten, die voortdurend de stad binnenvielen. Toen begon voor ons het vreselijke spel pas. De doden en gewonden lagen links en rechts, en voortdurend vielen er meer slachtoffers. Toen we weer de stad uit waren, raakten we door het tumult ons regiment kwijt. In plaats van weer bij onze troepen te geraken, liepen we juist op de Duitsers aan. We waren moe en hadden honger en dorst, maar in zulke tijden doet men meer dan men anders zou kunnen. We waren genoodzaakt te vluchten. We zochten ons heil in een huis, dat in de nabijheid stond. De moeder en de kinderen, die daar waarschijnlijk alleen thuis gebleven waren, lagen dood op de grond. De kogels drongen echter door de deuren en vensters de kamer binnen, en we waren genoodzaakt over de lijken onzer gevallen kameraden naar buiten te kruipen. We zagen er uit als moordenaars, met slijk en bloed overdekt. We waren nauwelijks het huis uit, of het stortte in elkaar. We zijn toen in de regenput gevluht en hebben daar de ganse nacht tot aan onze knieën in het water gestaan. De volgende morgen waren de Duitsers weg en we kropen weer uit de put. Daar we in de put doornat waren geworden en onze kleren de vorige dag half verbrand waren, trokken we de kleren van onze dode kameraden uit en trokken ze zelf aan. Toen op zoek naar ons regiment. We vonden het gelukkig na veel zoeken en zonder tegenstand te hebben ontmoet. Na enige tijd gemarcheerd te hebben, stootten we weer op de vijand en het schieten begon opnieuw. Ik begrijp niet, dat er nog niet meer doden gevallen zijn, want de uitwerking der Duitse kanonnen was vreselijk; acht uren

aan een stuk lagen we dan zomaar languit op de grond, voortdurend eraan blootgesteld om door een vijandelijke kogel getroffen te worden. De gespannen zenuwen werden nog meer geprikkeld door het akelig gekerm der gewonden, die rondom ons lagen. Dan weer hoorde men boven het geraas der projectielen roepen: "Ei, ei, ei", en ze sloegen nog eens met de armen in het rond en het was gedaan, en dan waren dat allen vrienden en bekenden. Soms hadden we als enige dekking slechts onze ransel, die we voor ons plaatsten en waarachter we ons dan verscholen zo goed we konden. Toen we opstonden, bleven er weer veel liggen. De kogels waren door de ransel heen gedrongen en precies in hun hoofd terechtgekomen. Ongelukkigerwijs moesten we vluchten. De meesten durfden niet tot de brug vluchten. We hadden namelijk bij onze terugtocht ook nog een riviertje over te steken. Daarom zijn we maar in het water gesprongen. Bij die overtocht zijn er ook weer veel van ons verdronken. Toen we aan de overkant gekomen waren, stonden we daar zonder ransel, geweer of iets, de kleren kapot en gescheurd en vol bloed. Het was vreselijk. Ik kon niets anders dan weer een der doden, die daar lagen, zijn geweer en ransel afpakken. Zo was ik opnieuw ingespannen. De patronen haalden we uit de patroontassen der gevangenen, daar de onze bijna verschoten waren. Het is onmogelijk nu alles te vertellen, en ik zou het ook niet kunnen, al zou ik het mij ook herinneren, door zijn wreedheid. Wat zou ik gelukkig zijn, als ik eens naar huis kon komen, om het mondeling eens te vertellen. Doch het is allemaal slecht nieuws. Vele mijner beste kameraden zijn dood of gekwetst, onder andere onze foerier en sergeant Vermeulen uit Eeklo. De jongen had twee kogels door zijn hart gekregen en was seffens dood. Het is droevig, ik ben ziek van al dat spel. Nu gaan we weer naar Ekeren bij Antwerpen, we zullen daar wel blijven, maar hoe lang?

Roosendaal, 24 oktober. Met stelligheid kan ik verzekeren, dat de berichten, alsof de Duitsers in Antwerpen en Brussel de raad ontvangen zouden hebben deze steden te verlaten en dat de Belgische vlag zou hangen van de Grote Toren en het raadhuis te Antwerpen, volkomen onjuist zijn.

Een stadsgenoot schrijft ons:

In een vrijdagochtendblad bevond zich onder de telegrammen een bericht uit Antwerpen, dat bijzonder mijn aandacht trok, omdat ik juist eergisteren met een paar vrienden een autotocht naar Antwerpen en omstreken georganiseerd had. Doel van onze tocht was natuurlijk om eens de verwoestingen in de stad en bij de forten in ogenschouw te nemen.

In Antwerpen aangekomen, was onze eerste blik naar de Onze-Lieve-Vrouwetoren, om ons te overtuigen of inderdaad de Duitse door de Belgische vlag vervangen was, doch wij zagen niet anders dan de Duitse en volgens informatie, bij diverse Antwerpenaren ingewonnen, werd ons verzekerd, dat de Belgische vlag niet van de toren gewapperd heeft, en evenmin van het stadhuis.

Dankzij onze pas als Hollander, werden wij èn door de Belgen èn door de Duitse soldaten en officieren met de meeste voorkomendheid behandeld. Van een gedrukte stemming bij de laatsten was niets te bespeuren, de kerels (mariniers en infanterie) maakten een gemoedelijke, prettige indruk en verlangden niets liever dan met de burgerij op goede voet te verkeren.

Op onze tocht naar het fort Walem werden wij eenmaal door Duitse officieren in een auto aangehouden, en ook hierbij konden wij constateren dat een Hollandse pas een kostbaar bezit is.

Tenslotte kan ik nog mededelen, dat het restaurant Weber ook voor burgers weer geopend is en dat het Hotel St. Antoine gisteren nog bij de staf in gebruik was.

Het Antwerpse centraal bureau voor inlichtingen deelt ons de navolgende besluiten en verordeningen mee:

Reisgelegenheid voor automobielen onder militaire begeleiding van Antwerpen (Duitse Kommandantur) over Mechelen naar Brussel (Duitse Kommandantur); voorwaarden:

1. Tot de overtocht worden alleen die personen toegelaten, aan wie door de Duitse Kommandantur te Antwerpen, gevestigd ten stadhuize, reiskaarten verstrekt worden.
2. Het reisgeld moet vooruit op de wacht ten stadhuize betaald worden.
3. De prijs bedraagt voor de enkele reis dan, van Antwerpen naar Mechelen 10 frank, van Antwerpen naar Brussel 25 frank, van Mechelen naar Brussel 15 frank.
4. Het vertrek heeft dagelijks zo nodig tweemaal plaats. Het uur van het vertrek wordt tijdig op de wacht ten stadhuize bekendgemaakt. ('s Morgens om 11 uur, 's namiddags om 5 uur).
5. De lijst waarop degenen die de reis willen meemaken verplicht zijn te tekenen, ligt ter beschikking van het publiek op de wacht ten stadhuize van 9 tot 1 en van 4 tot 7 uur 30.
6. Het uur van vertrek wordt steeds aan de reizigers bij het voldoen van het reisgeld medegedeeld. De reizigers moeten een half uur voor het vertrek met hun reisgoed aan het vertrekpunt, Duitse Kommandantur, Antwerpen, aanwezig zijn.

7. Als reisgoed zijn alleen handtassen (valiezen) toegelaten, waarvoor een bijzondere vergoeding moet worden betaald.

8. Kinderen tot de ouderdom van 10 jaar betalen minder, en alleen bij voldoende plaatsruimte kan dit voordeel worden toegestaan.

9. Van het betaalde reisgeld wordt een ontvangstbewijs afgeleverd, dat als reiskaart geldt.

Waterleiding. We zijn gelukkig ter kennis der bevolking te kunnen brengen, dat de dienst der waterleiding binnenkort weer op normale wijze zal werken.

In sommige stadswijken nochtans kan men de nodige drukking niet bekomen omdat verscheidene buizen gebroken zijn tijdens de beschieting. Het is moeilijk voor het ogenblik de lekkende leidingen op te sporen, daar een groot gedeelte van het werkliedenpersoneel de stad verlaten heeft. De bevolking zou dan ook aan de openbare besturen een dienst bewijzen met hetzij aan de politie, hetzij aan de dienst der wegen de plaatsen te doen kennen waar zich belangrijke inzinkingen in het kasseiwerk voordoen, want zulke inzinkingen verraden meestal een lek in de waterleiding, lek dat in de huidige omstandigheden moeilijk op een andere wijze te ontdekken is.

De burgerpolitie. De burgerpolitie werd heringericht en staat thans onder de leiding van een bevelhebber, de heer Louis Stroum, gemeenteraadslid en van twee onderbevelhebbers, de heren Jules Janssens en G. Mertens, welke tot het uitoefenen van hun ambt bijzonderlijk beëdigd worden. Ze is samengesteld uit 150 manschappen, verdeeld in twee reeksen van 75 elk, welke om beurten dienst doen in de verschillende wijken der stad en wel van 10 uur 45 's avonds tot 5 uur 's morgens (Duitse tijd). Niemand kan

er aan twifelen of deze inrichting is geroepen de grootste diensten te bewijzen.

Regering. De aankoop en de verkoop van heel de zich in Antwerpen en voorsteden bevindende voorraad is verboden, zolang de hoeveelheid, welke voor het leger nodig is, niet werd vastgesteld. Het is niet toegelaten over deze maatregel te beschikken. Iedere afwijking van deze maatregel wordt ongeldig verklaard. Dit verlies strekt zich niet uit tot voorwerpen, werken de kleinhandel betreffen en die voor het dagelijks gebruik noodwendig zijn.

De gouverneur,

Freiherr Von Hüne,

General der Infanterie.

Antwerpen, 18 oktober 1914.

De burgemeester.

Jan De Vos.

Beschadigde eigendommen. De Intercommunale Commissie, wensende die medeburgers bij te staan, wiens eigendommen door de beschieting der stad beschadigd werden, heeft een comité gevormd, bestaande uit bouwmeesters van onze stad, die, waar zulks verzocht wordt, de belangen der boven bedoelde medeburgers zullen waarnemen met tot de schatting en de beschrijving der geleden schade over te gaan. Het is wel te verstaan, dat niemand gehouden is, zich tot dit comité te wenden en ook dat de werking van dit comité geenszins tot doel kan hebben onmiddellijk voor de belanghebbenden enige kans tot schadevergoeding te geven. De voornaamste reden van bestaan

van het comité is, onder de morele erkenning van de stad, voor de door de beschietingen getroffen medeburgers bewijsstukken samen te stellen, die later bij gebeurlijke oorlogsvergoeding ernstige titels zouden zijn voor de belanghebbenden tot vaststelling der geleden schade. Het comité zal zitting houden van zaterdag 24 dezer, van 10 tot 12 uur, in het justitiepaleis, lokalen van de krijgsraad, ingang Stockmansstraat, eerste verdieping links.

Van de Brabantse grens.

Ten vervolge op het bericht in het ochtendblad van heden over de stoomtramverbinding Breda-Antwerpen kan worden gemeld, dat thans van de Duitse overheid vergunning gekregen is, de stoomtrams van Breda tot Wuustwezel-douane te laten doorlopen, zodat thans de aansluiting op de trams naar Antwerpen hersteld is.

25 oktober 1914

Volgens de Antwerpsche tijdingen van gisteren zal de dichter Hubert Melis, die zo wakker de burgemeester van Antwerpen terzijde heeft gestaan in de moeilijke omstandigheden die de stad sinds 80 dagen heeft beleefd, tot gemeentesecretaris van Antwerpen worden benoemd.

Het Berliner Tageblatt heeft een exemplaar ontvangen van een blaadje, dat op geheimzinnige wijze onder de bevolking van Brussel zou worden uitgedeeld. De inhoud (het nummer is van 14 oktober) is van die aard, dat men zich moeilijk kan voorstellen dat de Brusselaars die zouden slikken

Over het beleg van Antwerpen (toen reeds in Duitse handen) wordt gezegd: "De Duitsers zijn, blakend van vernielingszucht, met 1000 man de stad binnengedrongen en vermoorden de vreedzame

bevolking. De bondgenoten vallen hen met de blanke wapens aan. Tegen middernacht hebben 3000 Turco's en 11.000 Engelsen een uitval uit de forten gedaan en een waar bloedbad onder de Duitsers aangericht. De Duitsers vluchtten in de huizen om zich te redden. De straten liggen vol lijken. Een klooster is met 1000 Duitsers in de lucht gevlogen. In het station zijn 2000 krijgsgevangenen Duitsers opgesloten. Een deel der forten houdt stand."

Dit fraais zou uit het Parijse Journal van 14 oktober ontleend zijn. Dan volgen berichten over Duitse nederlagen onder het opschrift: 200.000 Duitsers buiten gevecht gesteld, 8000 gevangen genomen, 1200 kanonnen buitgemaakt. Verder de verzekering dat 125.000 Engelsen, Hindoes en Canadezen Antwerpen helpen verdedigen en dat 250.000 Japanners te Maaseik ontscheept zijn om de Fransen te helpen ...

Het blaadje zou heten "Dernières nouvelles de la guerre".

De val van Antwerpen en de telegraaf.

Roosendaal is wel een der van Belgische vluchtelingen hevigst overrompelde steden geweest sedert het beleg en de val van Antwerpen. Tal van openbare diensten hebben hiervan de gevolgen ondervonden. Het post- en telegraafkantoor niet het minst. Eindeloos was de vestibule overstelpt van uitgewekenen, zo zelfs, dat eenmaal de glazen tochtdeur is stuk gedrongen. De atmosfeer in de werkzalen werd erg benauwend. De meeste uitgewekenen kwamen om in hun ongerustheid maar rond te seinen naar zoek geraakte familieleden en vrienden. Toch was van oktober af alleen Oost- en West-Vlaanderen nog maar open voor telegrammen. Van 14 dezer af is alle telegrafische en telefonische gemeenschap met België gestoord.

In gewone dagen is Roosendaal geen bijzonder druk kantoor. Er is een beperkt personeel, en gemiddeld worden er dagelijks 150 telegrammen behandeld over de morsetoestellen. Maar het is waarlijk eerbiedwaardig, zoals men hier aan de overrompeling het hoofd geboden heeft. De waarnemende directeur, de heer Krook, heeft met onverstoorbare kalmte zijn maatregelen genomen. Eerst werd er een, vervolgens nog een tweede Hughestoestel bij geplaatst. Het personeel, dat met een voorbeeldige opgewektheid zijn krachten inspande tot het uiterste, werd met vier ambtenaren voor de bediening der toestellen, en met een vijfde voor toezicht versterkt. Vooral de dames en heren Hughisten hebben wonderen gedaan. Uw tijdelijke correspondent te Roosendaal, die, behalve de lange telefoondictees, in deze dagen ruim 35.000 woorden liet overseinen aan de Nieuwe Rotterdamse Courant, leerde volop de grote snelheid en nauwkeurigheid van het overseinen waarderen. En dit vaak tot een eind in de nacht na de vastgestelde diensturen. Het totaal aantal perstelegrammen in verschillende talen bedroeg rond de 70.000 woorden.

De 10^e dezer werden er 1300 telegrammen behandeld, en verscheidene dagen bleef het aantal dicht bij dit cijfer. Het gemiddelde voor de interlokale telefoongesprekken is 600. Dat werd op de 10^e niet minder dan 1670. Ook het lokale verkeer werd verveelvoudigd. De commies, de heer Van der Ven, die in zijn zaal de leiding had, heeft door deze prestatie zijn sporen verdiend.

En toen later die stormloop van uitgewekenen op de kas met hun Belgische spaarbankboekjes!

26 oktober 1914

Het driemanschap Franck, De Vos, Rijckmans heeft in verschillende buitengemeenten, waar de burgemeesters de plaat gepoetst hadden, anderen in hun plaats aangewezen. Zo neemt thans in Deurne de architect Van Not, in Berchem de heer De Vries, in Edegem de heer Jans, en in Mortsel de heer Jacobs het burgemeesterschap waar.

Behalve de bemoeiingen dezer heren worden in Antwerpen in het bijzonder ook die van de Spaanse consul-generaal gezegen.

Van Duitse zijde.

Een ons toegezonden officieel communiqué van het Duitse gezantschap luidt:

Luitenant Pfeil, van het derde reserveregiment onbereden artillerie, heeft op de dag van de intocht der Duitse troepen in Antwerpen van de toren van de kathedraal geconstateerd dat tegen half vijf 's middags van het fort Vlaams Hoofd, evenals uit loopgraven, die zich zuidelijk langs de Schelde bevonden, en uit zeeschepen, die zich op de Schelde bevonden, de westelijke stadsgedeelten, in het bijzonder de Grote Markt en de kathedraal, beschoten werden. Luitenant Pfeil nam herhaaldelijk schrapnellschoten waar, onmiddellijk voor de kathedraal en granaatschoten in de nabijheid van het raadhuis en de kathedraal. Dezelfde officier heeft op dezelfde dag in de voormiddag uit achtergelaten uitrustingsstukken en wapens afgeleid dat de Engelse troepen in de door hen bezette kastelen Meimhof, Troyente en Pulhof grote verwoestingen hadden aangericht. Zeer waardevolle meubelstukken waren geheel stukgeslagen, grote schilderijen en portretten, zomede leren en fluwelen meubelen, waren stuk gesneden, kasten dooreen

gerommeld en hun inhoud in het rond gesmeten. In een leren sofa stak nog een Engelse sabel.

Breda, 26 oktober. Te Geel, waar ik gisteren vertoefde, was de toestand rustig en kalm. Alle Hollandse verpleegden in het gesticht zijn welvarend. De Duitse troepen doen vaak patrouilletechten door de Kempen, maar gedragen zich steeds ordelijk. Soms worden er rekwisities ten behoeve van het Duitse leger gedaan, doch het particulier eigendom wordt niet aangeraakt.

In Turnhout is de burgemeester gevlucht. Dezer dagen vertoefde daar een troep van 1600 man, die zeer vermoeid waren. Een zevental van dezen zouden gedeserteerd zijn. Het weekblad de Kempenaar, dat daar verschijnt, komt nog steeds uit.

Nabij Mol is gisteren een Duitse auto, waarin twee officieren en een soldaat zaten, tegen een boom terecht gekomen. De officieren werden ernstig gekwetst en de soldaat gedood.

Roosendaal, 26 oktober. De Duitse militairen, welke gisteren in allerijl Essen alsmede de verderop liggende gemeenten verlieten, schijnen heden weer gedeeltelijk te zijn teruggekomen, zodat vandaag de Duitse vlag overal opnieuw wapperde, waar men die gisteren met de Belgische verwisseld had.

Uit goede bron verneem ik, dat de Duitse autoriteiten te Brussel gisteren de automobiel van de Belgische consul hier ter stede, de heer Laane, die zich met familieleden en kennissen daarheen begeven had, voor de diensten van het Duitse leger hebben gerekwireerd.

Breda, 25 oktober. De auto van de familie Laane is in de nabijheid van Mechelen door Duitse officieren aangehouden. De Duitsers

namen de auto in bezit en voerden enkele leden van het gezelschap mee naar Brussel. De overigen moesten uitstappen en wilden zich, ten einde raad, te voet naar Antwerpen terug begeven, toen een van Breda afkomstige auto hen opmerkte en naar Antwerpen terugbracht. Te Antwerpen werd door bemiddeling van de Nederlandse consul bij de militaire autoriteiten geprotesteerd.

Van een zaterdagmorgen uit Breda vertrokken automobiel die uitgewekenen naar Mechelen terugbracht, werd bij de eerste Duitse wachtpost voorbij de Nederlandse grens, door een Belgisch douaneofficier, die een Duits marineluitenant bij zich had, een waarborgsom van 960 frank geëist. Het geld zou bij terugkeer terugbetaald worden, mits men 's avonds voor 5 uur terugkwam. Na 5 uur was het kantoor gesloten en zou men tot de volgende morgen moeten wachten, om het geld terugbetaald te krijgen. Nederlands geld werd tegen de koers van 50 cent per frank in betaling aangenomen. Een lid van het Bredase vluchtelingencomité, die het gezelschap begeleidde, kon echter bewerken, dat de auto voor ditmaal nog zonder betaling werd doorgelaten, waarbij de Duitse officier noch de raad gaf om, indien vanwege het comité meer zendingen per auto zouden worden uitgevoerd, te Brussel aan de heer von Sandt een geleide aan te vragen.

Nabij Walem was, behalve de reeds meermalen beschreven zware beschadigingen, opgemerkt, dat aan het fort zeer hard werd gewerkt. Arbeiders van de Siemens-Schuckertwerke waren onder andere bezig met de aanleg van elektrische kabels, die afgerold werden van een zestal grote houten kabelrollen van het bekende type. De installaties van de waterleiding bleken zwaar beschadigd. De muren van de gebouwen waren door de granaten geheel doorzeefd en ook de machines hadden veel geleden. De pompmachines, die meer achterwaarts gelegen zijn, fungeerden

weer ten dele, doch alhoewel aan de overige installaties hard gewerkt werd, zal het nog wel geruime tijd duren, eer deze weer geheel hersteld zijn. De filtreerinrichting heeft voornamelijk veel geleden. Vandaar dat het water te Antwerpen gekookt moet worden.

Op de weg van Antwerpen naar Mechelen, bevonden zich vele teruggekeerde vluchtelingen en Mechelen begint ook weer te herleven. Een teruggekeerde Mechelaar, een groot wijnhandelaar, bevond zijn hele huis doorzocht. Kasten en kamers waren opengebroken. De grote wijnvoorraad in de kelders was bijna geheel verdwenen, doch aan de kostbaarheden in de vertrekken en aan de wanden ontbrak niets. Diezelfde morgen, even voor de aankomst van de eigenaars, hadden Duitse soldaten volgens mededeling van de burens nog enkele duizenden flessen wijn weggevoerd.

De schade te Mechelen valt nogal mee, doch er is zeer veel gestolen en geplunderd. In vele winkels en woonhuizen worden koopwaren en kostbaarheden vermist en talrijk zijn thans nog de daden van geweldpleging en vernieling in de huizen. Het grauw te Mechelen moet volgens mededeling van de thuis geblevenen veel hebben geroofd. Hoe eerder men teruggaat, hoe eerder hier paal en perk aan gesteld kan worden, zegde men. Zaterdag stonden lange rijen mensen voor de Kommandantur om hun door de Duitsers gerekwireerde beddengoed weer terug te krijgen.

De vicaris-generaal van kardinaal Mercier, die de teruggekeerde Mechelaars kwam begroeten, bevestigde de reeds enige dagen geleden in de Nieuwe Rotterdamse Courant gemelde tijding, dat de kardinaal zich te Mechelen bevindt.

Te Mechelen sprak onze zegsman nog een Beierse veearts en een luitenant bij de landstorm, die hem vertelde, dat zij eerst twee dagen geleden uit Duitsland hier gekomen waren. Er werden overigens te Mechelen, in de omstreken en op de weg naar Antwerpen slechts zeer weinig Duitse soldaten opgemerkt. Ook de Antwerpse bezetting is nog steeds weinig talrijk. Wel werden onderweg grote lastauto's met aanhangwagens opgemerkt, die uitgingen om te foerageren en later in de nacht te Antwerpen terugkeerden. Te Antwerpen is onze zegsman door een toeval gebleken, dat de telegraafverbinding met Brussel langs één draad hersteld is.

Naar wij vernemen, staat het hierboven beschreven geval, waarbij door de Duitse autoriteiten aan de grens een waarborgsom voor auto's werd geëist, tot dusverre op zichzelf. Gisteren zijn verscheidene auto's gepasseerd zonder enige overlast in dit opzicht.

In de auto bevonden zich de hele Laane, Belgische consul te Roosendaal, mevrouw Laane, en een vriendin van mevrouw Laane, benevens de heer Meyers uit Leiden. De heer Meyers is gisterenavond laat met een Bredase auto naar Nederland teruggekeerd. De heer Laane zelf zal hedenmorgen naar Brussel gaan om daar de nodige stappen te doen.

Essen.

Men deelt ons mee:

Op het station Essen hangt de Belgische vlag uit! De Duitsers hebben gisterochtend half acht de grensplaats verlaten.

27 oktober 1914

Het gemeentebestuur van Boom (provincie Antwerpen) verzoekt ons het volgende te melden:

De gemeente Boom, welke zo erg geteisterd werd door roof en plundering vanwege het schuim van Boom en vooral van het omliggende, begint sinds enige dagen haar gewoon uitzicht te hernemen. Het grootste deel der bevolking is teruggekeerd; enkel de burgerij komt maar langzaam weer.

De winkels zijn grotendeels heropend. Brood en vlees zijn zeer gemakkelijk te verkrijgen. De markt van verleden donderdag was reeds zeer voldoende voorzien van groenten, enzovoort. Sinds verscheidene dagen is de gemeente door gas verlicht. De politie, bijgestaan door burgerpolitie, verzekert orde en rust, zo bij dag als bij nacht. Moesten nu nog enige nijveraars een aantal van hun werklieden aan de arbeid kunnen zetten, dan ware Boom wederom het Boom van vroeger. Duitse soldaten ziet men te Boom niet veel, tenauwernood een geringe wacht aan de houten brug.

Het bestuur der gemeente wordt verzekerd door de heer J. Lemmers, griffier, dienstdoende burgemeester, bijgestaan door de heren Van Crombruggen en Haesaerts, schepen, Frans Vermant, gemeenteraadslid, en Pol. Kennes, schoolhoofd, dienstdoende secretaris.

De heren Lodewijk Smets en de Gustaaf Vereycken, beambten, hebben hun dienst in het gemeentehuis hernomen.

De heer Defacq, politiecommissaris, vervult zijn ambt; hij wordt bijgestaan door de heer G. Struyf, hoofd der burgerpolitie.

De agent Lodewijk van Oosten heeft geen ogenblik zijn post verlaten. De scholen zullen in de loop der week, denkelijk op

woensdag 28 oktober, heropend worden. De leden van het onderwijzend personeel wordt dringend verzocht onmiddellijk naar Boom terug te keren om er hun dienst te hernemen.

Een comité tot schatting van de schade, veroorzaakt door beschieting, inbraak en roof, is samengesteld. De eigenaars zouden, in hun belang, goed doen, zo snel mogelijk terug te keren om de geleden schade te doen vaststellen.

Van de Brabantse grens.

Roosendaal, 27 oktober. De Belgische consul, de heer Antoine Laane, is nog niet te Roosendaal weergekeerd. Juiste gegevens omtrent een en ander ontbreken nog. De automobiel van de consul zou echter even buiten Antwerpen door Duitse militairen aangehouden zijn op een ogenblik, dat alleen mevrouw Laane met een van haar kennissen nog in het rijtuig gezeten was. De chauffeur werd verwijderd, door een Duitse militair vervangen, en de automobiel snorde weg met achterlating van de consul en zijn reisgenoot. De consul heeft zich onmiddellijk naar de Duitse autoriteiten begeven ten einde over deze ontvoering inlichtingen te kunnen inwinnen. Op het ogenblik is noch de consul, noch zijn echtgenote met hun reisgenoten hier teruggekeerd. Ik verneem wel, dat ze elkander hebben teruggevonden.

Keulen, 27 oktober. Uit Antwerpen aan de Kölnische Zeitung:

Ongeveer vijftig grote handelshuizen te Antwerpen hebben wegens vernieling van hun voorraden door de Engelsen, voordat dezen uit Antwerpen aftrokken, bij de Amerikaanse consul in Den Haag aanspraak gemaakt op schadevergoeding tot een bedrag van 230 miljoen frank, te voldoen door de Engelse regering. De vernieling is namelijk niet tijdens de verdediging van de stad, doch eerst na de

ontruiming door de terugtrekkende Engelse troepen op moedwillige wijze geschied.

Antwerpen

28 oktober 1914

Uit Roosendaal wordt aan De Telegraaf gemeld: op het grensstation Essen zijn maandag de Duitsers teruggekeerd en zagen daar de Duitse door de Belgische vlaggen vervangen. Dit was geschied door de ontvanger van de douane, die daarop gevankelijk is weggevoerd. De burgemeester moest een borgstelling van 1000 frank geven. Dit voorval heeft weer veel onrust in de grensgemeenten veroorzaakt.

Maandagmiddag is te Antwerpen een proclamatie in drie talen aangeplakt, waarin de opperbevelhebber van Antwerpen de Duitse soldaten met strenge straffen bedreigt, indien zij zich vergrijpen aan goederen van de Antwerpse bevolking. Goederen mogen alleen worden gerekwireerd op schriftelijk bevel van de opperbevelhebber. Duitse soldaten moeten met contant geld de benodigdheden voor persoonlijk gebruik kopen. Deze proclamatie heeft een zeer goede indruk op de bevolking gemaakt.

Van bevoegde zijde deelt met ons mee, dat de Belgische consul, de heer Laane, daar gistermiddag met zijn reisgenoten is zijn eigen auto in goede welstand is teruggekeerd.

Te Breda is een nieuw dagblad verschenen, de Gazet van België, La Belgique, gedeeltelijk in de Franse en gedeeltelijk in de Hollandse taal gedrukt.

Een redacteur van de Métropole en van de Etoile redigeren de krant, die op het ogenblik in 1.100 exemplaren gedrukt wordt.

Breda, 28 oktober. Wij vernemen over de aanhouding van de auto van de heer Laane, de Belgische consul te Roosendaal, door de Duitsers het volgende:

De heer Laane, vergezeld van zijn vrouw, benevens mevrouw Wijtema, prof. Meijers uit Leiden en de geestelijke Batenburg, bevond zich met een officiële zending van de commissie tot behartiging van de belangen der Belgische uitgewekenen op een inspectietocht door Lier, Aarschot, Leuven, Mechelen en Duffel. Op de terugweg werd de auto op een kruisweg nabij Antwerpen aangehouden. De heer Laane, die de zeer bars optredende Duitse officier met zijn hem door de Kommandantur te Antwerpen verstrekte papieren wilde bewijzen, dat hij zich op een officiële zending bevond, kreeg hiertoe geen gelegenheid. De officier zegde, dat hem het te Antwerpen gegeven verlof niet aanging. Hij stond onder bevel van Brussel en moest ondanks de protesten van de heer Laane de auto naar Brussel sturen. Daarop nam een Duitse chauffeur plaats aan het stuurtoestel en bracht het voertuig, waarin mevrouw Laane en pastoor Batenburg nog gezeten waren, naar Brussel, terwijl de overige leden van het gezelschap moesten achterblijven.

De heer Laane begaf zich daarop, onmiddellijk te Antwerpen naar de consul-generaal der Nederlanden, met wie hij generaal von Bodenhausen in diens woonhuis bezocht. Generaal Von Bodenhausen ontving hem zeer redelijk en betuigde zijn leedwezen over het gebeurde. Dat was, meende hij, te wijten aan zekere door de Duitse autoriteiten te Brussel genomen scherpe maatregelen tegen plezierreizigers, onder wie men spionnen vermoedde. Van de door Brussel genomen maatregelen had hij overigens geen kennis. Maandagmorgen begaf zich de heer Laane met de auto van de gemeente Antwerpen naar Brussel, doch bij Vilvoorde gekomen,

alwaar reeds een zevental Nederlandse automobielen stonden, werd hij aangehouden en onder geleide naar Brussel gebracht. Na een tijd lang antichambren kon hij het gebeurde ophelderen en spoedig daarna vond hij zijn echtgenote terug.

Deze noch pastoor Batenburg waren door de Duitsers lastig gevallen. Zij hadden in een hotel overnacht en maandag door bemiddeling van de Nederlandse vertegenwoordiger eveneens geprotesteerd. Na veel moeite gelukte het de auto van de heer Laane en de Antwerpse auto weer te vinden. Pastoor Batenburg moest te zes uur formeel bevrijd worden uit de Kommandantur, alwaar hij van 's middags 1 uur af, toen hij een brief van het Nederlandse gezantschap wilde overreiken, gevangen gezeten had, zonder dat men op zijn protest had acht geslagen.

Daarop moest de chauffeur van de Antwerpse auto nog uit de gevangenis verlost worden. Hij had 's morgens zijn papieren vergeten en was derhalve te Brussel gevangen gezet. Het kostte zeer veel moeite hem los te krijgen. Een Antwerpse chauffeur, die eveneens zonder papieren gereden had, zat al 18 dagen gevangen. 's Avonds was eindelijk alles in orde en kon het gezelschap met de twee auto's weer naar Antwerpen vertrekken.

In beslag genomen auto's.

Men meldt als uit Breda:

De zondag en maandag te Merksem in beslag genomen automobielen van de firma H. te Princenhage en van G. te Breda zijn nog niet terecht. Te Antwerpen is bij de Duitse bevelhebber geprotesteerd. Men kreeg evenwel de indruk, dat deze niet veel kon doen om het gebeurde te herstellen, daar de aanhouding en inbeslagname op last van de Brusselse militaire autoriteiten

geschiedde. Een chauffeur uit Breda is eveneens naar Brussel meegevoerd. Over zijn lot is niets naders bekend. De auto's bevonden zich niet te Brussel met plezierreizigers, doch brachten, zoals ze dat de laatste tijd geregeld doen, terugkerende vluchtelingen, wier woonplaatsen niet per spoor bereikt konden worden, weer naar de plaats hunner inwoning. Thans waagt zich geen enkele Nederlandse auto meer in België, zodat de vluchtelingen, die terug willen keren en in afgelegen plaatsen thuis horen, geen middelen van vervoer meer kunnen vinden. Men hoopt dat het de Antwerpse burgerlijke autoriteiten, die bij het herstellen van deze automobiendienst groot belang hebben, zal lukken de vrijlating van de voertuigen te bewerken. Voor de in beslag genomen auto's is geen enkel ontvangstbewijs verstrekt. Een auto van de firma H. geraakte na de inbeslagneming onmiddellijk defect en moest naar Brussel worden gesleept.

In Antwerpsche Tijdingen komt de burgemeester van Antwerpen, Jan de Vos, op tegen de wijze, waarop het te Bergen op Zoom verschijnende Journal des Réfugiés over de overgave van Antwerpen geschreven heeft. Burgemeester de Vos schrijft onder meer het volgende over het optreden van het Belgische kamerlid Franck, dat in onze krant reeds herhaaldelijk ter sprake is gekomen:

De bevolking zal nooit genoeg de waarde schatten van de diensten die meneer Franck haar bewezen heeft in de tragische uren, die wij doorleefd hebben. Hoewel gevraagd door de regering, op het ogenblik van haar vertrek, om in den vreemde een belangrijke en officiële zending te gaan vervullen, heeft meneer Franck verkozen bij zijn medeburgers te blijven en, op mijn dringende vraag, heeft hij niet alleen de last van mijn mandaat helpen dragen, maar er het grootste deel van op zich genomen.

Gebroken door ontberingen, door vermoeidheid en door de aandoeningen van die schrikkelijke dagen, ben ik gedwongen geweest, na de overgave der stelling, mijn geschokte gezondheid te verzorgen en een volstrekte rust te nemen.

Het is dan dat meneer Franck, die ook de functie van voorzitter der intercommunale commissie heeft willen aanvaarden, de zware en moeilijke taak der onderhandelingen met de Duitse militaire overheden in handen genomen heeft naar aanleiding der bezetting.

Burgemeester De Vos voegt hier aan toe, dat noch van de kant der overheid noch van de kant der bevolking één enkele stap gedaan werd om de beslissingen van de militaire overheid te beïnvloeden. Al degenen, die in Antwerpen gebleven zijn, hebben op stoïcijnse wijze de gevaren en de angsten der beschieting doorstaan.

29 oktober 1914

De Belgische douanebeambte, die te Essen de Duitse vlag had neergehaald en de Belgische gehesen, is door de Duitsers op vrije voeten gelaten, nadat hij had beloofd het niet weer te zullen doen.

Volgens een bij de Rhenania Speditionsgesellschaft te Mannheim van haar Antwerpse vertegenwoordiger ontvangen bericht zijn de schepen, die men in de haven van Antwerpen had toen zinken, in zoverre gelicht, dat de rivierscheepvaart weer mogelijk is. Het vervoer van goederen is echter nog verboden tot de toestand zal zijn onderzocht door een commissie, hetgeen waarschijnlijk tegen het einde dezer week zal geschieden.

Men meldt ons: Turnhout is gisteren door 750 Duitse soldaten bezet. Ze werden bij de burgerij ingekwartierd en patrouilleren in

de omgeving van de stad. Van ongeregdheden wordt niets vernomen.

Men meldt ons:

Gisteren is een automobiel van de Antwerpse brandweer, begeleid door een luitenant der pompiers, te Breda gekomen om ten behoeve van de Antwerpse brandweer benzine te kopen. Te Antwerpen is thans geen benzine meer voorhanden. Daar evenwel te Breda groot gebrek aan benzine heerst, moest de auto onverrichterzake terugkeren.

In beslag genomen auto's.

Men meldt ons:

De door de Duitsers nabij Antwerpen in beslag genomen auto's, toebehorend aan de firma's H., te Princenhage en v. G. te Deteringen, zijn nog niet opgespoord. Ook omtrent de chauffeur van de heer v. G., en de heer M. uit Breda, die zich met hem voor zaken naar Antwerpen had begeven, is tot dusverre niets vernomen en men vreest, dat zij in België gevangen worden gehouden, ofschoon zij het in het bezit van goede papieren waren. Protesten, te Antwerpen ingediend, hebben tot dusverre niet gebaat en derhalve heeft de heer v. G. telegrafisch de bemiddeling van de minister van buitenlandse zaken ingeroepen om te trachten langs diplomatieke weg te verkrijgen, dat de aangehouden personen vrijgelaten en de automobielen teruggegeven worden.

Uit België.

Antwerpen, 27 oktober.

Ziehier een fragment uit een particuliere brief waar ik heden inzage van kreeg:

“We ontmoetten in ons leven veel ontgoochelingen en verdriet, maar nooit waren we zo het hart in als vanavond. We hebben drie dagen doorgebracht te Duffel, dat geen dorp meer is maar een ruïne. Bijna geen huis is ongeschonden, en misschien is er nog 1 op 10 bewoonbaar. Dode honden, katten, geiten en paarden liggen sinds 14 dagen in de straten en in de Nete, en die lijken zien zwart van de vliegen. We maakten een wandeling langs Duffel en omstreken, en vonden, geleid door de reuk, stallen met dode koeien, huizen met een dozijn dode konijnen en, wat schrikwekkender is, graven van onvoldoende bedekte soldaten. De wegen zijn vol gaten van granaten, de muren van de verbrande huizen waggelen in de wind en ‘s nachts hoort men op ieder ogenblik huizen instorten, en in half verwoeste huizen wonen hele families. De fabrieken zijn vernietigd en de werklui zonder werk; de burgers zijn geruïneerd. Maar dat is de oorlog, en door hem hebben alle dorpen ten zuiden van Antwerpen geleden: Waver, Broechem, Lier, Walem en Koningshooikt enz. enz. Al die dorpen verkeren in dezelfde toestand en alle werden ze geplunderd en verwoest door de plundersaars.

Maar dit is het niet wat ons doet walgen, we walgen ervan, dat te Antwerpen niemand gevonden wordt om deze gemeenten te gaan helpen, dat Antwerpen, dat trots was op zijn gevoelens van liefdadigheid, de inwoners van de omstreken zal laten sterven door besmettelijke ziekten, zonder geneesheren, zonder gasthuis, zonder een beetje geld om ze te voeden. Met één woord, de mensen, die geld genoeg hebben om in den vreemde te leven, laten sterven wie er geen hebben en niet willen bedelen. En dat noemen ze patriottisme! Zo hun onbewustheid hen niet verontschuldigde

zouden we geen woorden vinden, krachtig genoeg om uit te drukken wat we er van denken. Treurig is het, dat mensen van de geaardheid van het Journaal des Réfugiés een man als Franck aanvallen, die enkel de stad gered heeft en van 's morgens tot 's avonds werkt om de rechten der Antwerpenaars te verdedigen tegen de Duitsers. Maar ... hij is een spion! De ware vaderlander zit veilig in Engeland, of in Holland, scheldt er de Duitsers uit en laat het bestuur van Antwerpen geheel aan hen over, zodat ze kunnen rekwisitioneren of alles nemen ten voordele van het Duitse leger, en de bevolking sterft van honger: dat is vaderlandsliefde! We willen ons niet prijzen om wat we gedaan hebben, maar nooit in ons leven hebben we zoveel nuttig werk verricht als in die drie dagen. Te Duffel vonden we, zoals we reeds zegden, geen burgemeester, geen schepenen, geen gemeenteraadslid.

We hebben enkele personen, de pastoor, een aannemer, twee industriëlen, een boer, verenigd en hun aangetoond dat, daar er geen gemeenteraad meer was ze absoluut zelf de aangelegenheden van hun gemeente in handen moest nemen. We hebben comités gevormd, we hebben een schatbewaarder benoemd, en 500 frank in de kas gestort, die, uit vaderlandsliefde, te Londen was. De tweede dag hadden we een ploeg werklui om de lijken te begraven, twee ploegen om de gevaarlijke muren af te breken, een ploeg om de straten te reinigen, twee heren die zich met de voedingskwestie bezig houden, de pastoor richt in een danszaal een grote slaapzaal in voor de inwoners, die geen dak hebben. We hebben een regelmatige politie; vandaag kwam een schepen terug, die het boek van de burgerlijke stand houdt. Door het opeisen van gestolen voorwerpen (vee, kolen, petroleum enzovoort) waarvan de eigenaars ons onbekend zijn, vullen wij de kas. We bewaren een bon, door de nieuwe burgemeester ondertekend, die ter beschikking blijft van de ware eigenaar. We laten aanplakken dat

alle dieven zullen gevisieerd worden door de overheid. We maakten een verslag op over onze werkzaamheden voor de intercommunale commissie en voor de Duitse overheid; de eerste heeft de benoemingen goedgekeurd, de tweede heeft ons toegelaten geheel vrij te handelen, en over enkele dagen zal Duffel nog wel bouwvallig zijn, maar gereinigd en, naar we hopen, in staat om door eigen middelen te bestaan. Maar we hebben geen geneesheren, we hebben geen bouwkundigen om de schade te onderzoeken, geen advocaten om de rechtskwesties vast te stellen. We worden geholpen door een verpleger die van 's morgens tot 's avonds de voorlopige graven van soldaten opzoekt, ze diep genoeg doet begraven en medailles en boekjes wegneemt. De ongelukkige is ziek; er is veel zelfopoffering nodig voor dit werk. Vandaag vond hij op het lichaam van een artilleur een trouwring met twee namen van 31 maart 1914.

Wij zien hier zeer treurige dingen. En daar de enkele personen, die zich met de gemeenten bezighouden, niet overal kunnen zijn, zullen we epidemieën krijgen, miserie, een onbeschrijflijke miserie en dat zullen we verschuldigd zijn aan de vaderlanders, die zich schuil hielden, heel ver van al die droefheid en die verbijstering.

“Misschien zult ge denken dat ik in dit schrijven literatuur wil maken of onze verdiensten wil doen uitschijnen. Ik zeg enkel wat we hebben kunnen doen, om te bewijzen dat elk individu van goede wil hier diensten kan bewijzen, zoals hij er nooit gehoopt had te zullen kunnen bewijzen.

“Een hoofdofficier schrijft, volgens een veldpostbrief, die afgedrukt is in de Norddeutsche Allgemeine Zeitung, van het westelijk oorlogstoneel het volgende aan zijn vrouw:

“Je kunt je niet voorstellen, hoe het in de oorlog toegaat. Nu eindelijk, worden de paardenlijken begraven en de overblijfselen van het slachtvee. De prachtige wegen zijn een hand hoog bedekt met slijk en hebben gaten, waarin wagenwielen verdwijnen.

De veldwegen hebben geen harde ondergrond meer en alles gaat, rijdt en tuft 50 m links en rechts van de wegen, op de weilanden, over klaver, bieten en stoppels. Maar daar is nog minder vaste ondergrond.

In de oorlog staat alles op zijn kop. Alleen het eigen voordeel, het ruwe geweld, het succes en de moed komen er tot uiting. Wat wordt er in vredestijd een ophef gemaakt van een dode, een gewonde! Bij de tegenwoordige positiegevechten liggen dikwijls gewonden tussen de beide stellingen. In de rustpauzes laten wij de Engelse hospitaalsoldaten kalm hun gang gaan, om hun gewonden weg te dragen ...

We hebben reeds vele gewonde officieren van gezondheid, en dikwijls moeten onze gewonden uren liggen, voor ze weggehaald worden. De Engelsen zijn even zelfzuchtig in de oorlog als in de handel. Ze willen van onze mannen zoveel vernietigen als maar mogelijk is. En hoeveel wordt en moet vernietigd worden, hetgeen in vredestijd met de grootste liefde en zorgvuldigheid verpleegd zou worden! Kan een paard niet meer trekken, dan volgt onmiddellijk een schot. Drie weken rust en vrede, en het dier zou gered zijn. Heeft een auto een machinedefect, dan wordt zij opzij van de weg gereden om de weg vrij te maken. Hoe vlug zou het in de werkplaats gerepareerd kunnen worden. Scheurt een ransel, weg ermee. De doden en gewonden hebben ransels genoeg. Hoeveel vee wordt er geslacht, dat niet voor de helft gegeten wordt. Hoeveel graan

worden gebruikt als ligstro. Maar de rust voor onze dappere troepen is de hoofdzaak.”

30 oktober 1914

Men meldt ons uit Breda:

De heer M. uit Teteringen, die met de chauffeur van de heer G. sedert maandag vermist werd, nadat beiden door Duitse militairen nabij Antwerpen waren aangehouden, zijn vanavond laat de Breda teruggekeerd. Maandagmorgen, toen de aanhouding plaats vond, moesten zij hun eigen auto te Merksem achterlaten en een andere Nederlandse auto onder militair geleide naar Brussel overbrengen. Na aankomst te Brussel zagen zij hun eigen auto defect binnenslepen. Zij dienden een klacht in bij de Kommandantur en kregen daarop een bewijs, dat hun auto gratis kon worden gerepareerd. In afwachting daarvan konden zij zich te Brussel vrij bewegen. Voor verblijfkosten kregen zij een klein bedrag uitgekeerd. Zij zagen bij aankomst dat een aantal chauffeurs, die tegelijk met hen in Merksem waren aangehouden, in de Kommandantur gevangen werden gezet. Woensdagmorgen was hun auto hersteld. Toen zij naar Nederland wilden terugkeren, werd hen aangezegd, dat ze voor de Kommandantur twee heren naar Bergen moesten overbrengen. Zij begaven zich op weg, doch konden wegens de steile hellingen niet verder komen dan La Louvière, waarop zij terugkeerden. Donderdagmorgen wilden zij zich opnieuw naar Nederland op weg begeven, toen hen werd medegedeeld, dat zij hun auto moesten beschikbaar stellen in plaats van de officiële autobus, die de dienst Brussel-Antwerpen onderhoudt, doch defect was geraakt. Zij namen daarop vier heren met veel bagage mee naar Antwerpen en werden daar eindelijk vrijgelaten. Schadevergoeding werd hen in het geheel niet

uitgekeerd. De auto's van de heer F. te Princenhage zijn nog niet teruggekeerd.

Van betrouwbare zijde deelt met ons mee, dat omtrent de lotgevallen van de heer Laane en zijn auto een paar onjuiste berichten de ronde hebben gedaan. Zo kan bijvoorbeeld het bericht, dat professor Moyers (lid de Hollandse commissie in Antwerpen) mee in de auto zat, ten stelligste worden tegengesproken; de Leidse hoogleraar heeft het incident niet bijgewoond. Ook dient te worden geconstateerd, dat de heer Laane (die op andere dagen met zijn auto onschatbare diensten aan genoemde commissie bewezen heeft) die zondag niet met enige officiële opdracht belast was, noch in enige functie België was binnengereden.

Van Belgische zijde.

Het Belgische gezantschap in Den Haag geeft het volgende communiqué:

“Sedert de aanvang der vijandelijkheden hebben de ernstigste en invloedrijkste Duitse dagbladen, ten einde in te gaan tegen de algemene verontwaardiging, die de aanval van Duitsland tegen België verwekte, niet geschroomd, de meest onjuiste en dikwijls meest lasterlijke beweringen te uiten. Herhaaldelijk zijn wij ten krachtigste tegen deze campagne, uitsluitend bestemd om de openbare mening op een dwaalspoor te brengen, opgekomen. We meenden er niet op te moeten terugkomen, maar we kunnen niet onopgemerkt laten voorbijgaan de beweerde nieuwe bewijzen geleverd door de afgevaardigde Erzberger in het “Berliner Tageblatt” van 7 oktober.

De heer Erzberger beweert namelijk, dat op 2 augustus de Antwerpse politie aan boord is gekomen van de “Gneisenau”, dit wil zeggen op Duits grondgebied, en dat schip heeft afgebroken en verwoest. Maar het staat vast, en wij dringen er bij de heer Erzberger op aan, het tegendeel te bewijzen, dat, tot 6 augustus, geen enkele militaire of politieoverheid zich aan boord van de “Gneisenau” heeft begeven.

Alleen op 6 augustus heeft de vertegenwoordiger van de bevelhebber der versterkte stelling aan de aan boord van de Gneisenau gebleven bemanning kennisgevingen gedaan van het uitwijzingsbesluit tegen Duitse onderdanen, en tot dusver kent men nog niet de beweegredenen, waarvoor de Gneisenau, wie het vrij stond tot 6 augustus de haven van Antwerpen te verlaten, niet in de onzijdige Hollandse wateren gevluht is.

Te verklaren, dat de vernielingen en beschadigingen bedreven zijn ten nadele van de Gneisenau en zijn lading, is in strijd met de processen-verbaal, bekrachtigd door de consul der Verenigde Staten, die met de behartiging der Duitse belangen belast was. Men vraagt zich tevens af op grond van welke inlichtingen de heer Erzberger durft verklaren, dat in de ochtend van twee augustus, de landweer uit Aken werd opgeroepen en de hele namiddag en nacht slaags was met Belgische en Franse soldaten, die ‘s zondags de Duitse grens reeds overgetrokken waren en zich ter plaatse van de Preussenweg bevonden.

Het is de heer Erzberger, aldus vervolgt de mededeling van het gezantschap, zeker niet bekend dat zondag twee augustus, ‘s namiddags om 2 uur, de gezant van Duitsland zich tot het ministerie van Buitenlandse Zaken te Brussel wendde, ten einde voor zijn

gemobiliseerde onderdanen vergemakkelijking van vervoer te verkrijgen.

Zou hij zo onnozel zijn die stap te doen, indien de Belgen met de Duitsers handgemeen geworden waren? In de nacht van 2 op 3 augustus kwam de heer von Below na het ultimatum te hebben overhandigd, weer aan het ministerie van buitenlandse zaken om aan de regering kennis te geven dat de Duitse grens geschonden was ... in de Elzas. Hij verliet Brussel in de avond van 4 augustus en het zou inderdaad wel buitengewoon merkwaardig zijn geweest dat zijne excellentie en zijn militaire attaché, die geholpen werden door een leger van spionnen, niets van de aanwezigheid van Franse regimenten in België zou geweten hebben

Op het ogenblik dat Duitsland zijn ultimatum uitzond, kon het geen enkele grief tegen België inbrengen en de lasteringen van zijn dagbladen versterken slechts het bewustzijn dat het heeft, het eenmaal gegeven woord en de meest prachtige verbintenissen te hebben geschonden.”

Men meldt ons uit Breda:

Nederlandse reizigers, die zich vanochtend per auto naar Antwerpen wilde begeven, zijn door Duitse soldaten in het dorp Brasschaat aangehouden en de auto is in beslag genomen. Na zeer grote moeite verkregen zij eindelijk verlof weer met hun auto terug te keren. Verboden werd het echter weer in België te komen. Ook fietsrijders, die naar Antwerpen gingen, zijn op de weg aangehouden en moesten terugkeren.

De Duitse legerautoriteiten schijnen dus het verbod, om zonder bepaalde dringende redenen België te bereizen, streng te handhaven.

Antwerpen.

Men meldt ons uit Breda:

Een uit Antwerpen teruggekeerde reiziger deelde mee, dat het in Antwerpen stiller is dan in de vorige dagen. De tijding, dat het de Duitsers in het zuiden niet naar wens gaat, is blijkbaar ook in de stad doorgedrongen en overal in de straten zag men groepjes mensen met elkaar in gesprek, die bij nadering van Duitse soldaten uit elkaar gingen. Er bevinden zich nog steeds weinig soldaten in de stad. Gistermiddag om half drie trok een colonne infanterie en mitrailleurs van een half uur lengte van over de Schelde langs de boulevard. Deze soldaten zagen er zeer vermoeid uit. Ze hadden, blijkens hun uiterlijk, een grote afstand afgelegd.

Te Antwerpen wordt door het gepeupel nog steeds veel geroofd en geplunderd. Voornamelijk heeft men het hierbij voorzien op de wijnkelders van de meer aanzienlijke huizen. Doch ook kostbaarheden en kledingstukken verdwijnen in massa's. De trams rijden weer bijna allen. Het drinkwater is nog onzuiver, zodat het moet worden gekookt. Ondanks het verbod tot bereiding van wittebrood, was dit gisteren nog in overvloed te krijgen. De aan de dokken en in de entrepots opgeslagen enorme voorraden worden door militairen streng bewaakt.

De autodienst Antwerpen-Brussel werkt zeer ongeregeld, doch iedere morgen om 8 uur zou, volgens een door de Kommandantur verstrekte mededeling, een personentrein lopen van Antwerpen over Berchem, Aarschot en Leuven naar Brussel, waarvan kosteloos gebruik kan worden gemaakt.

31 oktober 1914

De schade te Antwerpen.

Van onze correspondent te Antwerpen dit bericht van 30 oktober:

Ziehier de officiële opgave van wat in de stad Antwerpen aan vernieling en beschadiging van huizen is vastgesteld.

Daaraan is natuurlijk toe te voegen wat er vernield is in de gemeenten der voorgeborchten Borgerhout, Berchem en wat verder in de straal der beschieting viel, als bijvoorbeeld: Duffel (omtrent geheel vernietigd), Hemiksem, Wilrijk, Kontich enz. enz. Voorshands bezit ik daaromtrent geen gegevens.

Uit deze statistiek blijkt dat te Antwerpen 777 huizen zijn getroffen, waaronder 190 geheel vernield door brand of kanonschoten. Te Berchem zijn tenminste 100 huizen vernield. Van bevoegde zijde wordt de totale schade op 40 miljoen frank geraamd.

Van de stadswijken zijn vooral de zesde en achtste getroffen: dat is de zuidzijde der stad.

Wijk	Geheel verbrand	Deels verbrand	Geheel vernield	Deels vernield	Totaal per wijk
1	-	1	-	13	14
2	-	-	-	2	2
3	38	14	2	83	137
4	12	5	1	42	60
5	-	-	-	22	22

6	32	1	1	129	163
7	-	-	-	-	-
8	99	10	5	255	369
9	-	-	-	-	-
10	-	-	-	10	10
Totaal	181	31	9	556	
Algemeen totaal					777

Men meldt ons uit Roosendaal:

Een Antwerps dokter deelde ons mede, dat zich gisteren drie Duitse officieren bij hem vervoegden met verzoek om burgerkieren, om op deze wijze de Nederlandse grens over te komen.

Vanmorgen ontbraken er op het appel van de bezettingstroepen te Antwerpen 900 Duitse soldaten, die naar men vermoedt allen gevlucht zijn.

Te Antwerpen is een proclamatie uitgevaardigd, waarbij de vesting voor het verkeer met automobielen wordt gesloten, uitgezonderd: 1°. automobielen van het leger en de vloot; 2°. van de brandweer; 3°. automobielen, die voorzien zijn van een bijzondere vergunning van het gouvernement van Antwerpen. Alle voor 28 oktober verleende vergunningen zijn niet meer geldig.

Overtredingen worden met inbeslagneming van het rijtuig en een geldboete van 3000 mark of gevangenisstraf gestraft.

1 november 1914

De Duitse genie.

De oorlogscorrespondent van de Post beschrijft het werk van de Duitse genie aldus:

“Zeer belangrijk is het aandeel geweest der genisten bij de inneming van Antwerpen. Zoals bekend is, hing het lot van de “sterkste vesting ter wereld” hiervan af, of de overgang over de Nete door de Belgen en Engelsen kon gehouden worden, of door de onzen zou worden heroverd. In overeenstemming met zijn belangrijkheid, was deze overgang door de Belgen op zeer doelmatige wijze door moderne forten en door goede, wegens het wijd en zijn overstroomde weiland, moeilijk aantastbare veldversterkingen beschermd geworden. “We moeten over de Nete”. Dat was op de beslissende dag de strijdkreet van onze troepen. “We moeten, het koste wat het wil.” En dit wapenfeit heeft onze dappere geniesoldaten zware verliezen gekost. Tweemaal is bij Lier, waar de eerste overgang aan de Belgen ontworsteld werd, de voorhoede der sappeurs, die de gezwollen rivier direct onder het vuur der erachter liggende linies van scherpschutters en der forten trachtten te overbruggen, met bebloede koppen teruggeslagen. Maar ze gaven het niet op. En eindelijk was de van lege wijnvaten samengebonden vlonder klaar, waarover onze troepen in stormpas op de andere oever aankwamen. En toen was Antwerpen lot beslist door dit smalle onooglijke tonvlot.

Over de tweede overgang der Nete, die wij veroverden, bij Fort Walem, werd ondanks de snelheid van ons oprukken toch nog een

zeer stevige brug van balken geslagen. Maar ook hier lagen, terwijl het fort onder het geweld van onze reusachtige granaten in stof en puin viel, in het gezicht van het fort reeds de vaten in hopen gereed, om op het beslissende ogenblik de Nete te overbruggen. Alleen in geval van nood stonden achter Mechelen de treinwagens van de bruggenbouwcompagnie, beladen en bespannen, in reserve klaar om op te rukken. Maar noch deze, noch het tonnenmaterieel behoefde gebruikt te worden, want intussen was Fort Walem gevallen en kon het vuur van de terugtrekkende Belgen en Engelsen ons niet meer hinderen bij de bouw van de brug van balken, waarover toen onze zware batterijen konden vervoerd worden, om Antwerpens binnengordel van vestingen aan te vallen.”

2 november 1914

Uit Antwerpen.

Breda, 2 november. Gisteren en hedennacht hoorde men in Antwerpen hevig geschutvuur, komende uit de richting Lokeren. De toestand daar blijft onveranderd. Onder de Duitse soldaten heerst een zeer gedrukte stemming en gevallen van desertie komen herhaaldelijk voor. Muziek, zoals voor een paar weken, wordt niet meer gehoord. De Duitsers treden op als bewakers der stad, gedragen zich steeds ordelijk, maar zien er geenszins als overwinnaars uit. Door de burgerij worden zij zoveel mogelijk genegeerd. Vragen zij inlichtingen, dan worden die of niet begrepen of zakelijk, maar zeer beleefd beantwoord. Verschillende Duitse militairen, die ik sprak, vertelden mij, dat het hun in Antwerpen in het geheel niet bevalt en dat zij dolgraag van alle overwinningen wilden afzien, als zij maar niet meer behoeften te blijven en konden terugkeren. Zij klagen er over, dat men in Antwerpen zo koel tegen

hen was en dat de prijzen der waren in de cafés enz. zo hoog waren. Als overwinnaar zagen zij er in geen geval uit.

De Duitse hospitalen liggen vol gekwetsten. De Belgische ambulance houdt zich nu in hoofdzaak bezig met de zorgen voor vluchtelingen, welke geen onderdak of geen voedsel meer hebben, en met het verzorgen van de zieke burgers. Volgens bevel van de Kommandantur mogen de tot hospitaal ingerichte particuliere huizen nog niet ontruimd worden en de bedden niet verwijderd.

In de gevangenissen zijn de meeste gevangenen terug. Begrafenissen vinden regelmatig plaats. De overleden Duitsers en ook de Belgische militairen worden steeds op het kerkhof te Wilrijk begraven. Besmettelijke ziekten komen niet voor.